

Basarab Nicolescu: sub semnul septenarului, volum coordonat de Petrișor Militaru și Luiza Mitu, Editura Aius, 2012, 212 p.

Lansat la începutul lunii mai la Cluj-Napoca, unde profesorul Basarab Nicolescu coordonează teze de doctorat în studii transdisciplinare (Facultatea de Studii Europene, Școala Doctorală „Paradigma Europeană”, Universitatea Babeș-Bolyai), volumul aniversar **Basarab Nicolescu: sub semnul septenarului** marchează împlinirea a șaptezeci de ani ai academicianului român stabilit la Paris. Cu acest titlu Editura Aius din Craiova deschide Colecția „Avangardă și transdisciplinaritate”, coordonată de Petrișor Militaru (doctor în studii transdisciplinare).

Volumul aniversar **Basarab Nicolescu: sub semnul septenarului**, coordonat de Petrișor Militaru și Luiza Mitu, este structurat în cinci părți și aduce o nouă lumină asupra operei și personalității savantului român. Prima parte a volumului, „**Autoportret nefragmentat**” cuprinde articole scrise de Basarab Nicolescu, scurte autoportrete publicate în ani diferiți în preajma zilei sale de naștere. Acest episod introductiv se continuă cu o serie de interviuri – reunite sub titlul „**Dialogul, particula și lumea**” – mai puțin cunoscute sau traduse pentru prima oară în limba română. În a treia parte a cărții, „**În oglinda prieteniei**”, accentul cade pe latura afectivă a biografiei lui Basarab Nicolescu, așa cum se reflectă din confesiunile unora dintre cei mai apropiați prieteni ai săi: regizorul Andrei Șerban, academicianul Solomon Marcus, criticul de teatru George Banu, criticul literar și directorul Editurii Junimea din Iași Simona Modreanu sau Magda Stavinschi, cercetător gradul I la Institutul Astronomic al Academiei Române. Cea de-a patra parte a volumului, „**Niveluri de interpretare și chipuri ale operei**”, cuprinde o serie de studii ce surprind potențialul inovator al cercetării transdisciplinare (Pompiliu Crăciunescu, Radu Constantinescu, Sergiu Berian, Ioana Repciuc, Petre Răileanu, Ionuț Isac, Emanuela Ilie etc.) sau eseuri ale foștilor sau actualilor doctoranzi îndrumați de academicianul Basarab Nicolescu (Adriana Teodorescu, Marius-Cristian Ene, Mihaela Grigorean, Luiza Mitu, Gabriela Nica, Gabriel Nedelea, Irina Dincă, Ștefan Bolea, Raluca Bădoi etc.). Ultima parte, intitulată „**Întâlniri și fotografii**”, completează secțiunea biografică a cărții cu imagini ce marchează anumite momente semnificative din viața lui Basarab Nicolescu.

Volumul poate fi achiziționat de pe site-ul Editurii Aius <http://aius.ro/21-noutati/basarab-nicolescu-sub-semnul-septenarului-172?vmcchk=1> la prețul de 25.00 RON.

Cuprins

Petrisor MILITARU, Basarab Nicolescu: sub semnul septenarului...9

I. Autoportret nefragmentat

Ramona VINTILĂ, Imagini pozitive 13

Ramona VINTILĂ, Omul zilei: Basarab Nicolescu..... 15

Basarab NICOLESCU, „Dacă Dumnezeu mi-ar oferi posibilitatea să încep o nouă viață, as urma exact aceeasi cale: fizica cuantică și transdisciplinaritatea.” 16

Basarab NICOLESCU, „Încerc să transmit studenților mei de la Cluj pasiunea cunoașterii nefragmentate...” 18

Basarab NICOLESCU, „<<...cine sunt eu?>> Singurele care pot răspunde acestei vertiginoase întrebări sunt cărțile mele.” 20

II. Dialogul, particula și lumea

Basarab NICOLESCU, „Transdisciplinaritatea este un răspuns la dorința eternă a omului de unitate a cunoașterii”.....25

Basarab NICOLESCU, „Toți marii fondatori ai fizicii cuantice și ai mecanicii cuantice, ca Heisenberg, Pauli sau Bohr, se aflau la frontiera cu metafizica...”36

Basarab NICOLESCU, Informația fizică și informația spirituală – Jung, Pauli, Lupasco față în față cu problema psihofizică..... 40

III. În oglinda prieteniei

Andrei SERBAN, Basarab e fascinat de căutarea unui limbaj universal55

Solomon MARCUS, Cu Basarab, pe Google Advanced Scholar.....59

George BANU, A vorbi despre Basarab pretinde celui care încearcă să o facă să se confrunte cu complexitatea!63

Simona MODREANU, Basarab Nicolescu, la aniversară...66

Magda STAVINSCHI, Basarab Nicolescu: om de știință cu suflet de poet și gândire de filosof70

6 Petrisor Militaru, Luiza Mitu (coord.)

Marius Cristian ENE, Autenticul Basarab: cu rigurozitate, despre miracole72

Mihela GRIGOREAN, Sensul ternar al unui destin
Sens rezistent – Sens non-rezistent – Sens transgresiv.....75

Emanuela ILIE, Întâlnirile mele „fa_ă-către-fa_ă”
cu Basarab Nicolescu 80

Adina SOROHAN, Regăsirea sensului existenței 82

Luiza MITU, Există la Basarab Nicolescu o curiozitate naturală de a-l cunoaște pe celălalt 86

Gabriel NEDELEA, Basarab Nicolescu și Stephane Lupasco.
O întâlnire exemplară 88

Petrisor MILITARU, Basarab Nicolescu și vocația medierii 90

IV. Niveluri de interpretare și chipuri ale operei

Pompiliu CONSTANTINESCU, „Înalta conexiune”95

Radu CONSTANTINESCU, Transdisciplinaritatea și cultura dialogului103

Ioana REPCIUC, Dincolo de sacru și profan. Topografia
întâlnirii108

Petre RĂILEANU, Niveluri de realitate și multipla splendoare
a Ființei 113

Sergiu BERIAN, De la paradox la realitate: viziunea
transdisciplinară a lui Basarab Nicolescu 118

Ionuț ISAC, Un eseu monografic despre Basarab Nicolescu.....130

Adriana TEODORESCU, Despre un posibil triplu efect al
Transdisciplinarității 136

Emanuela ILIE, Epitextele și mărturia de sine.
Basarab Nicolescu „în oglinda destinului”*140

Irina DINCĂ, Basarab Nicolescu – neostenitul Căutător de Adevăr	151
Raluca BĂDOI, Transa transdisciplinarității, transa Sophiei: în, între și dincolo	157
Marius Cristian ENE, Transdisciplinaritatea – o soluție la criza actuală a umanității	163
Gabriel NEDELEA, Stephane Lupasco și logica dinamică a realității	168
Gabriela NICA, Descoperirea multiplelor fațete ale realității	171
Stefan BOLEA, Epistemologia cuantică și metodologia Transdisciplinarității	175
Luiza MITU, O nouă deschidere ontologică	180
<i>BASARAB NICOLESCU: sub semnul septenarului 7</i>	
Marius Cristian ENE, Basarab Nicolescu și terțul inclus al eseului autobiografic	184
Gabriel NEDELEA, Dialogul transdisciplinar în oglinda destinului	188
Marius Cristian ENE, Destinul și opera lui Basarab Nicolescu.....	192
Petrisor MILITARU, Actualitatea operei lui Jakob Bohme sau întâlnirea tradiției occidentale cu fizica modernă.....	196
V. Întâlniri și fotografii	

În oglinda prieteniei

*„De fapt, la toate varstele, la 20 de ani, la 40 de ani si acum,
ceea ce m-a pasionat cel mai mult a fost să descopăr sensul vieții mele...”*

Basarab Nicolescu

Andrei Șerban

Basarab e fascinat de căutarea unui limbaj universal

Îmi e greu să scriu despre Basarab Nicolescu. Suntem prea apropiați, mi-ar trebui mai multă distanță. Numele lui mijlociu (Eftimie) divulgă apartenența sa grecească. Amândoi suntem pe jumătate greci după mamele noastre (pe a mea o cheamă Elpis). Prietenia care ne leagă e oarecum paradoxală, căci, pe plan profesional, ne aflăm la poluri opuse: el, un emerit savant, mult timp activ la Centrul de cercetări științifice din Paris, eu tot activ, dar în teatru, întâi la Centrul Internațional de Cercetări Teatrale al lui Brook la Paris, apoi continuând să experimentez la New York. El, specialist în teoria particulelor elementare, eu, „specialist” în teatru, manipulând elemente abstracte ale imaginației iluzorii. Și totuși, din clipa în care ne-am întâlnit, s-a înfiripat între noi o prietenie de lungă durată. Ce ne apropie?

Basarab, un avocat convins al reconcilierii transdisciplinare între știință, artă și religie, e fascinat de căutarea unui limbaj universal, care să ne reunească acum, aici, pe noi, oamenii moderni, în căutarea unei stări de armonie în viața fragmentată pe care o avem. Pot spune că și eu încerc prin teatru să găsesc un limbaj similar, montând, de exemplu, tragedia antică în greaca veche, o limbă moartă, dincolo de limitele comprehensibile ale vorbirii curente, cu scopul de a trezi în noi acel sunet special, cu rezonanță ca de clopot, care ne unește pentru o clipă – o reverberație în afara timpului.

Întâlnirea cu miraculosul și necunoscutul: un alt subiect de care Basarab e pasionat, unde ne regăsim camarazi de drum! Convingerea sa e că se poate călători spre o altă lume, precum personajele alegorice care escaladează Muntele Analog al lui Rene Daumal (una din cărțile cele mai îndrăgite de Basarab), având convingerea că e posibilă trecerea de la un nivel de Realitate la un alt nivel de Realitate. În ce mă privește, interesul și curiozitatea pentru descoperirea unui alt nivel de realitate mi-au fost inspirate de teatrul experimental al lui Peter Brook și prin el am ajuns să mă apropiu de învățătura lui Gurdjieff. Basarab a ajuns tot acolo trecând prin filosofie, mistică și știință, pornind pe un drum sinuos de la Jacob Böehme la Niels Bohr, Husserl, Pauli până la Ștefan Lupașcu, ca să decoleze tot cu Gurdjieff. Fiecare în domeniul lui am fost atrași de posibilitatea unui efort concret de a atinge diferite niveluri de realitate. Cuvintele care ne leagă în conversație sunt deseori aceleași: fluiditate, transparentă, captarea momentului prezent. Ele se referă la o altă calitate de energie. Dacă pare abstract, să dau un exemplu din teatru, unde folosesc des termenul vechi catharsis – care înseamnă un fel de metanoia, o transformare de stare a celui care participă în acțiunea scenică, fie actorul sau spectatorul: intenția este ca la sfârșit, atunci când plecăm din teatru, după o reprezentație, ceva să se fi întâmplat, ca să revenim iar în stradă, în realitatea vieții, schimbați, altfel decât am intrat. Îmi imaginez că Basarab ar explica în termeni mai preciși acest fenomen. Ar spune: condiția catharsis-ului e una concretă: e nevoie să fim hrăniți energetic, să devenim mai bogați în informații în sfera numărului de vibrații captate. Indiferent de cuvinte, ce contează e efectul produs: dorința de a percepe o vitalitate, o speranță și o deschidere pe care rar le simțim în viața obișnuită. Fapt verificat: plecăm de la tragedie, cu scena plină de morți, având dorința fierbinte de a trăi, dar de a trăi altfel!

Percepția vibrațiilor l-a preocupat toată viața pe Basarab, atât pe planul investigației științifice, cât și practic, în actul voluntar al evoluției sale personale. Pe bună dreptate, Basarab e convins că filosofia nu servește la nimic dacă nu poate fi trăită în mod direct în viața de zi cu zi. Și acum, chiar cu riscul de a fi indiscret, merită să divulg un secret, care confirmă decizia lui de a se pregăti în scopul propriei sale evoluții, prin lucrul cu sine însuși. „Nu există inițiere care poate veni dinafară. Auto-inițierea, doar ea există. Dezvoltarea interioară, schimbarea ființei depinde exclusiv de fiecare individ, de munca pe care un om trebuie s-a facă cu sine însuși”. Basarab a ascultat pilda lui Gurdjieff. Deși a călătorit enorm, a întâlnit oameni remarcabili care l-au

inspirat, a studiat și a cercetat în toate direcțiile posibile, inițierea nu s-ar fi produs, dacă impulsul nu venea dinlăuntrul lui.

E vorba de o pregătire complexă, în timp, care afectează întregul organism, la nivelul trupului, al emoției și minții, pentru a face posibilă o adevărată deschidere, o legătură între vibrații (materiale, spirituale) și propria ființă. Dacă nu te goleşti de tot balastul inutil (automatismе, preconcepții, idei vechi acumulate în timp), vibrațiile mai ușoare, mai fine, nu au loc să pătrundă și să circule liber. În acest sens, Basarab insistă că fizica modernă atestă că totul este vibrație. Întâmplător citez din postfața pe care a scris-o la cartea mea O biografie, unde afirmă că „de la neuron la spațiul interplanetar, totul este vibrație. Chiar vidul, conform fizicii cuantice, este plin de vibrații care conțin în mod potențial, în sânul lor, întreaga realitate vizibilă, de la atomi la galaxii. Fizicianul nu poate demonstra existența unei componente spirituale în vibrațiile naturale, dar artistul probează acest act prin actul său creator, într-o complementaritate surprinzătoare a lumii vizibile și a celei invizibile”. La rândul meu, afirm că, deși e prea modest s-o recunoască, filosoful e el însuși un artist creator. Scrisul său ia deseori forma unui poem.

Se simte la Basarab un dor nostalgic pentru altceva, nepronunțabil, refuzul trăirii exclusiv orizontale e categoric, la fel cum aspirația verticală e incontestabilă. Aș îndrăzni să spun, chiar dacă pare pretențios, că la baza prieteniei noastre stă nevoia comună de a fi în căutarea sacralității.

Și într-un fel e normal, căci amândoi am crescut și am fost educați în plină represiune stalinistă și, paradoxal, cred că asta ne-a ajutat să aspirăm spre o altă dimensiune, iar cu timpul, să aflăm cum să ne eliberăm de bariere, să avem curaj să evadăm din granițele dictaturii, ale pușcării spirituale ai acelor ani cumpliți.

Basarab, când crede în ceva, își urmărește întotdeauna scopul cu tenacitate, oricât de mari ar fi obstacolele. Înfrângerea nu este pentru el o opțiune. Nimic nu demonstrează asta mai clar decât pasiunea și perseverența cu care a impus mișcarea Transdisciplinară. Ea își are originea, o spune chiar el, în acea nevoie organică de a depăși frontierele, de a înțelege concret diversele nivele ale realității. În numele acestei cauze, el a depus un efort titanic și a fost răsplătit.

Basarab crede profund într-un nou sistem de educație care să-i ajute pe studenți să descopere cum să trăiască în relație cu alții, și în primul rând cu sine – revenirea la esențial: căutarea drumului spre A FI.

Și aici ne asemănăm: amândoi revenim constant în România. Eu revin propunând o nouă școală de teatru prin ateliere de vară în cadrul Academiei Itinerante, dedicate tinerilor, Basarab în cadrul Universității Babeș-Bolyai, cu intenția de a transmite, în paralel cu concepte din domeniul științei și filosofiei, fragmente dintr-o învățătură ezoterică, un sistem nou de educație ce se adresează direct ființei, omului ca Om.

Amândoi am rămas adânc români, încercând simultan să facem parte dintr-o dimensiune mai largă, cea natural universală

Mă întreb totuși de ce e atât de prezent Basarab în țară? Ca mulți alții, el e un cetățean al planetei, stabilit în Franța și care circulă peste tot și totuși... în același timp e foarte legat de locul nașterii. Deși are oroare de gesturile și frazele patriotarde, cred că revine pentru că simte o nostalgie pentru acest loc și o atracție, mai mult, o nevoie. În ciuda a tot ce e negativ și degradant în societatea nouă de consum, e ceva aici care îl mobilizează, o anumită vibrație, nu știu cum s-o numesc (un fel de gerovital al pământului sau de ozon mioritic). Și din nou ne asemănăm, căci amândoi am rămas adânc români, încercând simultan să facem parte dintr-o dimensiune mai largă, cea natural universală. Scriind aceste rânduri, am înțeles mai clar de ce ne-am împrietenit.

Solomon **Marcus**

Cu Basarab, pe Google Advanced Scholar

În a doua parte a anilor '60 ai secolului trecut, eram în fierbere cu noua mea pasiune, poetica matematică. Tocmai atunci apărea cartea lui Basarab Nicolescu *Cosmologia jocului secund* (1968). Organizarea universului barbian în jurul a trei mituri fundamentale avea ceva din rigoarea geometrică a unei fondări axiomatice, în deplină convergență cu articolele pe care le publicam în acea perioadă și care aveau să culmineze în *Poetica matematică* (1970). Mă împrietenisem repede cu Basarab și, fiind în strânsă legătură cu academicianul Al. Rosetti, în cadrul preocupărilor mele de lingvistică, și cunoscând admirația acestuia pentru Ion Barbu, ne mărturiseam reciproc bucuria de a-l cunoaște pe valorosul fizician și om de cultură. Numai că, chiar în anul apariției cărții lui Basarab, acesta pleca în Franța, cu o bursă a Statului francez și devenea, la scurt timp, un nume interzis. Pentru a obține aprobarea plecării în Franța, Basarab beneficiase de sprijinul acad. Rosetti, pe care cartea lui Basarab îl cucerise. Marele lingvist mă ținea la curent cu evoluția demersurilor sale în favoarea lui Basarab și de la Rosetti aflasem și momentul în care demersul s-a încheiat victorios. În câteva zile, Basarab se afla la Paris. În condițiile în care numele său intra într-un con de umbră, eu mi-am luat libertatea de a-i consacra o întreagă secțiune în *Poetica matematica*.

Începea cariera sa de fizician teoretician la cea mai importantă instituție pariziană de învățământ superior, „Université Pierre et Marie Curie”, unde în 1972 își lua doctoratul. Ce s-a întâmplat mai departe? Prefer ca, în loc de o relatare personală, să mă pun în situația aceluia care nu-l cunoaște și care navighează pe internet, pentru a se informa.

Merg pe una dintre cele mai exigente monitorizări, Google Advanced Scholar, unde lucrările pe care le-ai publicat sunt prezentate în ordinea descrescândă a impactului lor, măsurat prin numărul articolelor și cărților în care lucrarea respectivă a fost citată; mai mult, aceste articole și cărți sunt explicit indicate și se poate merge pe urma lor, pentru a se vedea natura citării. La o primă căutare, se indică vreo 600 de locuri, la a doua căutare sunt prezentate o mie de locuri în care una sau alta dintre publicațiile lui Basarab a fost citată. Menționez că numărul o mie este pragul maxim, la niciun autor nu este el depășit, deși, în mod vizibil, lista, în cazul lui Basarab este mult mai lungă (pe prima sa pagină de la Google Advanced Scholar este indicat un total de 1420). O bună parte, cea mai mare parte, a celor o mie de locuri se referă la lucrări ale altor autori care l-au citat pe Basarab și se poate vedea și impactul acestora.

Pe primul dintre cele o mie de locuri se afla varianta în limba spaniolă a Manifestului transdisciplinarității, cu 474 de citări; semn clar al impactului deosebit pe care mișcarea declanșată de Basarab prin varianta inițială, în limba franceză, a acestui manifest (235 de citări) l-a avut în America latină. Varianta în limba engleza ocupă locul al treilea, cu 197 de citări. Dar, atenție: toate aceste cifre ar putea fi depășite între timp, ele pot crește de la o zi la alta, eu le-am citit în ziua de 13 februarie 2012.

De la locul al patrulea, apar lucrările sale de fizică, începând cu impactul de 101 citări, apoi 86, 83, 77, 69, 60, 59, 51, 50, 45, 41, 39, 35, 33, 32, 28, 21, 11 etc. Cuvinte cheie: odderon (cu care se asociază principala sa contribuție științifică în fizică), hadron. Articole publicate în cele mai exigente reviste de fizică, de exemplu *Physical Review*, *Physical Letters*. Principal partener în cercetare pare a fi P. Gauron, care apare aproape sistematic drept coautor, apoi D. Bernard și L. Lipatov. Nu putem urmări aici mai mult decât primele trei pagini (30 de intrări) din prezența sa pe Google Advanced Scholar, dar ar fi meritat să continuăm urmărirea și-i invităm pe cititori s-o facă, pentru edificare. E bine să se știe că zestrea creatoare a fiecăruia dintre noi este în bună măsură vizibilă pe internet, deci a devenit publică, dar din păcate multe instituții ignoră acest fapt și continuă să promoveze pseudovalorii, în conflict cu ceea ce toată lumea poate constata.

Să nu rămânem însă la aceste aprecieri predominant cantitative și să încercăm să conturăm un profil mai semnificativ al acestei personalități. Cu prilejul unei conferințe pe care Basarab a ținut-o la Teatrul Național din București, spuneam: cultura românească are nevoie ca de aer de oameni ca Basarab Nicolescu. N-am stat să detaliez acolo această afirmație. O fac acum, dar nu înainte de a mărturisi cât de mult au însemnat pentru mine întâlnirile cu Basarab, interacțiunea noastră intelectuală, de-a lungul anilor; nu pot uita, în această ordine de idei, posibilitatea pe care mi-a oferit-o de a mă întâlni cu Stephane Lupasco la locuința acestuia.

Un pariu important al culturii românești (și nu numai al ei) constă în conectarea mai puternică la universalitate și la o atitudine critică, mai selectivă, față de tradiții, în favoarea nevoilor de înnoire. Această exigență a fost exprimată în toate momentele de răscruce ale istoriei noastre. Am fost mereu prizonieri ai localului și ai tradiției nediferențiate, în dauna deschiderii la nou și la lume. Răsfoind revistele noastre de cultură, constatam că de multe ori apare tendința de a se privi în culori superlative tot felul de tradiții locale, de personalități din partea locului, fără suficient spirit critic și fără o raportare la un context cultural și istoric semnificativ. Anodinu este frecvent în emisiunile de televiziune. O acțiune care ar fi putut fi plină de frumusețe, reliefa valorilor diferitelor comunități locale, este de multe ori ratată ca urmare a abordării lor în absența spiritului critic și fără raportare la contextul istoric și cultural. Simptomul acestui fenomen este tonul apologetic, însoțit de o abundență de superlative. Am profitat mereu, la 1848, la 1863, la finele secolului al 19-lea și la începutul secolului al 20-lea, apoi în anii treizeci ai secolului trecut, de o pleiadă de români care se întorceau de la studii în Occident și aduceau un vânt proaspăt în țară. Generația mea a beneficiat de contactul cu profesori cu doctorate la Sorbona pariziană sau la Göttingen.

Fenomenul s-a repetat după lunga noapte care s-a încheiat în decembrie 1989. Printre intelectualii români din Vest, care au adus mesajul unei ere noi, s-a aflat și Basarab Nicolescu, acum prezent sistematic în revistele românești de cultură și în edituri prestigioase din România. În ce constă acest mesaj? Nu mai putem rămâne la o cultură a fragmentului, aceasta trebuie raportată la totalitate, care trebuie înțeleasă geografic, comunicațional, cultural și spiritual. Este vital să comunicăm cu lumea, să ne descoperim numitorul comun cu cei diferiți de noi, cu cei care vin din alte tradiții, cu cei din alte domenii de activitate, să fim deci pregătiți de a frecventa alteritatea de orice fel, să nu confundăm alteritatea cu adversitatea, să nu ne mulțumim să omorâm timpul, să dorim să dăm un sens vieții noastre.

Un atare proiect include pe cel vechi, de integrare a localului cu universalul și a tradiției cu înnoirea, dar merge mult mai departe. Și pentru că acest proiect trebuia să poarte un nume, Basarab l-a numit transdisciplinaritate. Este remarcabil faptul că totul a pornit de la domeniul său inițial, fizica cuantică. A citit acest domeniu cu aceiași ochelari cu care citise anterior poezia lui Ion Barbu, de fapt este greu de spus care a fost mai întâi, deoarece se poate spune tot atât de bine că a citit opera lui Ion Barbu cu ochelarii fizicii matematice. A fost, probabil, la Basarab un potențial înnăscut, care a prins cheag după ce a trecut prin două experiențe esențiale, poezia și mecanica cuantică, arta și știința. Pasul următor, realizat pe parcursul mai multor ani, începând cu anii '80 ai secolului trecut, a fost proiectarea în universalitate a două idei esențiale în mecanica cuantică, pluralitatea nivelurilor de realitate și principiul terțului inclus. (Pentru acesta din urmă, Basarab trimite la Lupascu, dar la acesta este vorba de transgresare a tuturor celor trei principii ale logicii aristotelice). Iată o lecție la care orice intelectual ar trebui să reflecteze: să extragi din domeniul tău de interes acele idei, rezultate, principii care sunt semnificative pentru cei din alte domenii, pentru ca astfel să construiești poduri de comunicare și de călătorie către ei și de la ei spre tine. Basarab s-a dovedit a fi un astfel de constructor de poduri care i-au dat posibilitatea să ajungă, cu gândirea sa, la ființe umane aparent dintre cele mai îndepărtate. Priviți categoriile de oameni cu care a putut intra în comunicare și i-a câștigat de partea sa, de-a lungul anilor: biologi și economiști, ingineri și lingviști, pictori și teologi, muzicieni și scriitori, filosofi și arhitecți, educatori și matematicieni, tineri și vârstnici.

La această traversare a lumii culturale și spirituale s-a adăugat, inevitabil, traversarea granițelor geografice. Îl găsim în toate cele cinci continente. Și cu toate acestea își rezervă timpul de a fi mereu prezent și în România. Totul se petrece în condițiile în care mentalitatea dominantă în cultură, în educație, în știință este încă cea veche; tocmai de aceea, oameni ca Basarab rămân un termen esențial de referință, pentru a ne fi clar unde ne aflăm și unde ar trebui să ajungem.

Dacă veți păcurge toate cele o mie de intrări care apar la numele său, pe Google Advanced Scholar, vă veți da seama de amploarea proiectului său, dar veți mai descoperi ceva: caracterul militant al întreprinderii sale. Nu este un om care se mulțumește să stea între patru pereți și să scrie, are nevoie de a se afla mereu față în față cu oameni cu care să interacționeze, el este un actor care mizează pe un public pe care să-l seducă. Face acest lucru deopotrivă în Franța și în România, în Mexic și în Africa de Sud, cu savanți și cu universitari, cu studenți și cu educatoare de grădiniță, cu politicieni și cu scriitori. Tot mai mulți sunt aceia care au învățat care sunt punctele principale ale transdisciplinarității nicolesciene, iar riscul ca unii să transforme această frumoasă

poveste într-o „marotă cu efect de ritual”, cum se exprima Sorin Lavric într-o recenzie la De la Isarlîc la Valea Uimirii nu poate fi evitat.

Aflat într-un moment culminant al aventurii sale spirituale, Basarab Nicolescu onorează atât cultura română cât și cultura lumii.

George Banu

A vorbi despre Basarab pretinde celui care încearcă să o facă să se confrunte cu complexitatea!

În cursul vieții se constituie o memorie impresionantă ce reține fapte și gesturi, vorbe, evenimente, nu însă memorie statică ci dinamică, fluidă, fragmentară căci este fisurată de crăpăturile uitării. Trecutul nu e omogen pentru nimeni, în afara unor mnemoniști, prizonieri ai memoriei, ca acela căruia Peter Brook i-a dedicat un spectacol: Sunt un fenomen. Dar și acolo asistăm la intervenția personajului care, pentru a-și aminti, combina elemente disparate într-un fel de montaj suprarealist: un cal și un tablou, un felinar și o verighetă. Modul de a călători în memorie devenea pentru protagonistul mnemonist o experiență poetică înrudită cu visele lui Chagall. Noi, din sală, îi urmăream straniile aventuri cu emoție și milă: eroul era sclavul memoriei. Ea îl constituia și devenea închisoare lipsită de aerul pe care-l introduce uitarea. Acest spectacol l-am văzut împreună cu Basarab și azi mi-l amintesc ca un episod important căci am vorbit atunci despre ce ne leagă din trecut. Atunci când el nu devine irespirabil ca la personajul lui Brook și nu dispăre ca la amnezicii a căror despuiere de memorie îi transformă în fantome rătăcitoare, trecutul permite redescoperirea unor amintiri emblematiche, amintiri care scipesc ca niște diamante rezistente la timp unde se reflectă o identitate, o prietenie, amintiri ce vorbesc despre viața și sensurile ei. Reactivarea lor produce o satisfacție particulară, e ca și cum am redescoperi bijuteriile secrete păstrate în seiful memoriei. Și luminile lor regăsite animă obscuritatea «timpului pierdut».

Nici înlănțuit al memoriei, nici dezmoștenit, azi îmi amintesc. Și astfel compun, ca într-un tablou cubist, imaginea prietenului meu. Separ, aleg, elimin ce mi se pare superfluu, mă fixează asupra amintirilor - reper, amintirile ce «vorbesc» și pe care, din când în când, ca acum le devăluiesc pentru a le retrăi și asculta. Ocazia unei aniversări, nimic mai propice pentru un voiaj retrospectiv pe poteca urmelor neșterse.

Mi-am făcut liceul la Buzău – urbe caragialescă – alături de Ploiești care ne disprețuia ca oraș mărunț, fără identitate. Nu Bucureștiul, prea îndepărtat, ci Ploieștiul ne servea de termen comparativ și acolo, cu un an mai tânăr, trăia Basarab a cărei glorie ne intimida pe noi competitorii în concursurile școlare, numite Olimpiade de română, fizică, matematică. El le câștiga pe toate... un Pico della Mirandola ploieștean! Nimeni nu-l contesta. Într-o zi, revenind de la Ploiești, după Olimpiada regională de română pe care o câștigasem, în trenul spre Buzău, un coleg matematician, pe care-l admiram mi-a vorbit despre «frumusețe» în matematică. Mi-a dat explicații al căror sens îmi rămânea străin, dar sensul principal mi-l amintesc și azi: «Există un frumos matematic la care puțini au acces, căci eu, de exemplu, rezolv problemele, mi-a spus Gheorghe Cezar, dar la «frumos» în calcul doar Basarab ajunge». Și acum mă emoționează această mărturie a unui matematician care se simțea inapt să atingă o «frumusețe» pe care numai colegul său inspirat o obținea; «Într-o zi îl va pasiona Ion Barbu» a proorocit cu dreptate Cezar. Nu s-a înșelat. Basarab ne-a deschis drumul spre poetul – matematician.

Pe Basarab, apoi, nu l-am mai revăzut. Scrisese cartea despre Ion Barbu, plecase, mi se părea undeva departe, pierdut pentru totdeauna până când într-o zi – la ani de zile după aceea – ne-am regăsit, doi emigranți, într-un ridicol magazin de amintiri în Bretania, la Pornic. Am cumpărat fiecare ceva, el o scoică, eu o maimuță și am vorbit.

- Ti-e dor de ceva din România? m-a întrebat el.

- Sincer, eu încă nu știu. De abia am venit.

- Mie mi-e dor doar de zăpadă.

Ani de zile această mărturie mi-a revenit în minte. Ea răspundea ca un ecou acelei scene descrise în Caietele lui Cioran:

«Mă duc la piață. În fața mea două doamne vorbesc:

- E tare frig!

- Măcar dacă n-ar ninge, răspunde cealaltă.

Fără îndoială nu sunt de aici», concludă Cioran.

Dorul zăpezii, de atunci, ne leagă. Există însă și un destin al zăpezii căci un prieten îmi scria ieri: «La Cluj e ger și zăpada pare eternă». Noi visăm, aici, «zăpezile de altă dată», ale străzii ca și ale vieții.

A trecut o lungă perioadă până când l-am căutat pentru a-i propune să scrie pentru un volum consacrat lui Peter Brook despre un aspect în care, el, matematicianul preocupat de spiritualitate, era expert: Relația secretă și fecundă a marelui Brook cu Gurdjieff. Aveam întâlnire la universitatea Jussieu, unde Basarab lucra, dar înainte de a pleca a trebuit să treacă printr-o sală de curs pentru a discuta ceva cu un coleg. M-am așezat într-un colț în timp ce el, grăbit, dezvolta un raționament matematic, cu creta în mână, pe tabla neagră. Cifre, semne, paranteze... un schimb de vorbe cu colegul aflat în prima bancă și apoi mai departe, cifre, semne, paranteze. În câteva minute totul s-a încheiat și am ieșit împreună:

- Cam prostuț prietenul tău matematician, am spus eu.

- El îmi e necesar pentru că eu avansez repede, foarte repede și el e vigilent și veghează să nu se strecoare vreo eroare.

Despre utilitatea melcului, alături de viteza iepurelui... un scenariu filozofic! Basarab resimțea nevoia unui partener lent... Și azi această complementaritate într-un dispozitiv de lucru mi se pare o lecție filosofică.

Apoi l-am auzit vorbind, l-am văzut cu Lupasco, la UNESCO – ceremonialuri intelectuale, protocoluri sociale. Dar, din nou, mi s-a descoperit adăugind o altă virtute care-mi e străină și m-a surprins, în seara în care, fiindu-i invitat, a «dirijat» cu o plăcere nedesimulată o adevărată orchestră de vinuri, unele mai rare decât celelalte. Basarab se revela un expert neașteptat. Un iubitor al sticlelor de excepție, dar, înainte de plecare, ne-am retras într-un colț și mi-a expus, de astă dată, o colecție de reviste de negăsit de care dispunea în integralitate și cu care se mândrea asemeni unui vânătaor ce-și expune trofee. În aceeași seară, el părea un Janus ce alterna gustul extrem al vieții cu acela al culturii.

Luiza Mitu

Există la Basarab Nicolescu o curiozitate naturală de a-l cunoaște pe celălalt

M-am întâlnit cu opera lui Basarab Nicolescu în vara anului 2010, când un bun prieten m-a invitat la o cafea să-mi vorbească despre transdisciplinaritate, după ce-mi pusese în brațe cartea lui Rène Daumal, *Muntele Analog*. Îmi testase, fără să mă prevină în vreun fel, capacitatea de a înțelege intuitiv o cunoaștere pe care cei mai mulți o dobândesc prin ani buni de cercetare și căutare practică. Cuvântul mi s-a părut atunci exotic, dar percutant. Intuiam că are să înceapă pentru mine o călătorie spre ceva ce căutam de multă vreme, dar pe care nu-l puteam denumi. În 2011 am avut plăcerea de a-l cunoaște personal pe academicianul Basarab Nicolescu la cursul doctoral intensiv pe care l-a ținut în lunile martie și mai la Universitatea Babeș Bolyai din Cluj-Napoca. Eram evident emoționată de personalitatea acestuia, dar nerăbdătoare să-l aud vorbind. Voi evoca trei momente din întâlnirile mele cu profesorul Basarab Nicolescu, momente care-l definesc pe deplin, în primul rând ca om. Ceea ce m-a frapat chiar din prima zi a cursului a fost modul în care Basarab Nicolescu a stabilit cu toți cei prezenți, majoritatea venind dinspre științele umane, o legătură afectivă: „Să nu vă fie teamă!” Mi-am dat seama în acel moment că bariera impusă de obicei între profesor și student este doar o problemă de voință și că reducerea la tăcere a gândirii obișnuite, mono-reducționiste, pe care cei mai mulți universitari mizează în transmiterea informației, este posibilă. Cel de-al doilea moment îl constituie întâlnirile la cafea pe care Basarab Nicolescu le făcea în pauzele dintre cursuri cu fiecare dintre studenții săi. Există la Basarab Nicolescu o curiozitate naturală, fără niciun strop de emfază în a-și cunoaște personal studenții. Nu mai vorbesc de energia debordantă de care dă dovadă și de dispoziția de a acorda un răgaz din timpul său în a-l cunoaște pe celălalt. Basarab Nicolescu are capacitatea de a stabili legături nu numai între cele mai diverse discipline, ci mai ales între oameni, reușind, dacă nu să-ți schimbe viziunea asupra ceea ce numim realitate, atunci cel puțin să-ți ridice întrebări cu privire la modul tău de a fi prezent în lume: ...Înțelegerea lumii prezente presupune înțelegerea sensului propriei noastre vieți și al propriei noastre morți în această lume (p. 57, Basarab Nicolescu în *Transdisciplinaritatea. Manifest*, Polirom, Iași, 1999).

Se spune adesea că academicianul și-a trădat prin metodologia transdisciplinară, pe care o impune ca legătură armonioasă între diferitele mentalități și diversele discipline, domeniul său de activitate, fizica. Simple răutăți nefondate, venite fie din ignoranță, fie din neînțelegere. Basarab Nicolescu folosește imagerul cuantic pentru a-i deschide celui mai nevizat cititor o porțiță spre fascinanta lume a invizibilului și implicit spre o percepție interioară a ceea ce am putea fi sau deveni noi înșine.

Cel de-al treilea moment și ultimul pe care-l voi aminti în acest context este un îndemn pe care academicianul mi l-a adresat, fără morgană filosofului sau a omului de știință, când luam masa împreună cu colegii de doctorat: „Să nu-ți fie milă de tine!” Impactul afirmației a fost pentru mine un mare Stop! o resuscitare a vechiului meu mod de a acționa. Acum înțeleg că numai astfel te poți autocrea pe măsură ce te cunoști. Asemenea celor 30 de păsări care pleacă în căutarea regelui lor Simurgul, pe muntele Kaf. Ajunse la înălțimea muntelui conștientizează că ele însele, la un loc, au devenit Regele, Unul, Absolutul, Simurgul (si = 30; murg = pasăre). Simurgul reprezintă unitatea cunoașterii, și, în același timp, unitatea ființei, scopul final al transdisciplinarității; aflarea echilibrului interior prin intermediul memoriei proiective. Căutarea sinelui universal prin transgresarea diferitelor niveluri de Realitate și de Percepție. Partea conștientizează întregul, care este manifestarea a ceea ce nu se cunoscuse încă, deși acest întreg existase potențial dintotdeauna în fiecare dintre cele 30 de păsări. Realitatea intră astfel în sfera Realului dezvoltându-se sacral.

Asimilarea terțului ascuns în *Graiul păsărilor* lui Attar.

La mulți ani, Doamnă Profesor!

Adriana Teodorescu

Despre un posibil triplu efect al transdisciplinarității

Nu îmi place să scriu. M-am plâns de acest lucru, într-un fel sau altul, cam în tot ceea ce am scris. Ce mă ține într-o anumită formă de scriitură, fie că e literatură, fie că e cercetare, nu are nimic de-a face cu mine ca subiect fericit. Totuși, când am primit invitația de a participa la acest volum, am avut impresia că, de data aceasta, voi întâlni nu doar marea eliberare post-redactare, ci și bucuria mărturisirii. Pentru că, oricât ar părea de prețios, împreună – teoria transdisciplinarității și domnul profesor Basarab Nicolescu – mi-au modificat viața, dezvăluindu-mi cheia unui acces tainic, combinație de știință, artă, cultură și ființă, către ceva ce aș putea numi fericire.

Acest eseu, sau articol, sau mărturisire, se denunță, încă de pe acum, ca fiind slab. Slăbiciunea aceea de melc îndrăgostit de robia proprie, condamnat să se întoarcă întotdeauna în propria sa casă. Slăbiciunea celui ce citește de mai multe ori aceeași carte sau a celui care ar dori ca paharul să ia forma apei, iar nu invers. Astfel, dorind să vorbească despre transdisciplinaritate și despre întemeietorul ei, ca despre un soi de binom magic, bine sudat, eseu va încerca – și e la mijloc o pulsione a supraviețuirii, mai mult decât una a construirii – să o facă într-o manieră transdisciplinară. În dublu sens: respectând un anumit tip de discurs transdisciplinar și utilizând una dintre marile libertăți ale transdisciplinarității: revigorarea planului subiectului. Scopul este să arăt, din perspectivă proprie, cum binomul amintit mai sus a reușit reconfigurări majore ale existenței mele pe trei planuri. De altfel, planuri pe care socotesc că se exercită în general influența transdisciplinară.

Când l-am cunoscut pe domnul Basarab Nicolescu trăiam în cea mai nihilistă dintre lumile în care am trăit vreodată. Deși am purtat demn masca socială necesară, cei foarte apropiați din familia mea erau cu toții îngrijorați de mine. Eram abruptă, nu mai găseam singură nici o referință la realitate, disprețul îmi încolțea ca un mugur de cuțit în modul de a-i considera pe ceilalți, viața mea, realitatea în genere. Cam toate proveneau de la faptul că descoperisem caracterul de construct al realității. De fapt, nu îl descoperisem atunci, ci trăiam momentul acut al convingerii pe deplin de acest lucru. Observam diverse nivele și sub-nivele ale acestei construcții, de la relațiile interpersonale, la imaginea sinelui, la metodologia și valorile unui domeniu de studiu și multe altele. În toate mă impresionau mai cu seamă două elemente, ceea ce eu consideram a fi masiva structurare pe golul semnificațional și acțiunea coercitivă, manipulative, reificatoare a majorității acestor reliefuri socio-culturale.

Auzisem despre domnul Nicolescu din ceva articole, cercetate nu foarte atent, dar suficient încât să am senzația că domnul profesor e purtătorul unei diferențe pe care, fără să o cunosc, o conotam pozitiv. De asemenea, citisem cartea pe care o coordonase la Editura Curtea-Veche, *Moartea astăzi* și, deși mă preocupa deja tema morții și aveam la activ relativ numeroase lecturi, niciunde nu mai văzusem o eterogenitate de abordare a temei morții atât de desăvârșită, de reală și benefică. Când am primit, împreună cu toți doctoranzii din anul I, de la domnul Corin Braga, invitația de a participa la cursul de Transdisciplinaritate al domnului Basarab, contractul meu de studii era deja completat. Am hotărât însă să frecventez cursul în regim facultativ. Am obținut, prin e-mail, aprobarea de la domnul Basarab și așa a început totul. Cum cursul era organizat modular, am trăit cele mai minunate săptămâni de efervescență intelectuală din viața mea și, după cum aveam să realizez mai târziu, de reclădire ontologică.

Dar primele întâlniri nu au fost ușoare. Mergeam în fiecare zi într-o sală de cursuri din incinta facultății de Studii Europene și eram înconjurată de oameni pe a căror față strălucea o admirație nedeghizată, oameni pasionați de teoriile expuse, interesați de curs într-o manieră deplin personală. Nu îi înțelegeam, mi se păreau exagerați în sentimentele lor și ușor necritici în raport cu cele vehiculate. E adevărat, nu era simplu să înțeleg chestiunile de mecanică cuantică pe care se fundamentează, în parte, teoria transdisciplinară. Dar nu asta era problema mea, ci un soi de revoltă care mă încerca în fața unui optimism științific pe care îl simțeam răzbătând de pretutindeni și pe care îl intuiam triumfător încă dinainte să se exprime ca atare. Am criticat tot ce am putut critica, voiam să înțeleg deplin, fără resturi, voiam să fiu convinsă de adevărul celor prezentate, de validitatea lor profundă. Pentru aceasta, mi-am exprimat suspiciunea, dezacordul și, uneori, mă tem, n-am putut înfrâna anumite note de răutate. Să fim serioși, da, ar fi frumos, dar subiectul nu poate conta, căci orice semnificație a sa duce la alterarea demersului de cercetare

și a obiectului. Să fim și mai serioși, transdisciplinaritatea nu poate fi ea mai grozavă decât postmodernismul, care și-a spus ultimul cuvânt, un lung adio foucaultian închinat omului. Și, să fim cât se poate de serioși, terțul ascuns e un reziduu nostalgic al unei esențe demiurgice.

Iar domnul profesor, a fost, într-adevăr, cât se poate de serios și a făcut pentru mine ceea ce nici un alt profesor n-a făcut. M-a învins nu prin absența obstacolului, ci printr-o continuă demonstrație a absurdității sau nefondării lui. Mereu am încercat, în școală, să fiu un elev cuminte în relația cu profesorii, având mintea pregătită să înțeleagă, adesea fără filtre de selecție, fără bariere, dar prea puțini au fost cei care au profitat de dorința mea de a absorbi idei. Când au făcut-o însă, nimic nu li s-a împotrivit, totul a decurs simplu, fără subminări, fără rezistențe. Spiritul critic, da, l-am practicat ipocrit, nu mai departe de mediile instituționale și doar în facultate l-am exprimat, dar niciodată în strict momentul învățării, al primirii unor idei sau teorii. Cu domnul profesor însă am avut, din primul moment, senzația că grilele vechi nu se mai aplică, că pot fi eu însămi fără teamă. Iar în acel moment, eu însămi era o ființă care ar fi deconstruit și trimis la gunoi nu numai o teorie sau o metodologie, ci și mâncarea din farfurie sau poate pe ea însăși. Dar domnul Basarab Nicolescu este nu doar o personalitate culturală de primă ligă, un mare și talentat profesor, ci și un om cum puțini am cunoscut. Care își păstrează planul ontologic necontaminat de reflexele nocive, deformate și narcisiste ale celorlalte planuri, profesionale, conjuncturale etc. Am avut discuții minunate cu domnul profesor, care mă puneau de multe ori pe gânduri.

Transdisciplinaritatea, înțelegerea ei profundă te schimbă pentru totdeauna. S-a sfârșit, ai murit sau te-ai născut, cert este că nu te mai poți întoarce înapoi. De aceea, am trăit zile de doliu când s-au terminat cursurile, timp în care am citit și o parte din lucrările domnului profesor. Am văzut transdisciplinaritatea în orice cotlon al realității, am regretat vorbe, gânduri, multe lucruri și m-a cuprins frica de un timp al trăirii ce își va domoli intensitățile, asperitățile. Pe de altă parte, și mai multe lucruri s-au luminat, astfel că am realizat rapid că nu avea să fie un doliu obișnuit, că nu voi reinvesti, freudian, dragostea mea pentru un obiect mort, într-un altul. Am rămas în preajma transdisciplinarității ca lângă un fel de casă în care știi că pot intra fără să îi suspectez neîncetat conținutul, dar și fără să îl uit, cum se uită adesea spațiile comode. Pe domnul profesor îl revăd cât pot de des și, de fiecare dată, ceva ca un amestec de recunoștință și lumină vindecă răni ce se ivesc din contacte mai puțin fericite cu realitatea.

Există trei nivele pe care transdisciplinaritatea a produs realcătuirii masive ale existenței mele. Mai întâi, nivelul personal. Până la cursul domnului profesor Nicolescu, nu m-am mai întâlnit cu mine în felul acela. Habar n-aveam că pot să fiu nu doar deconstructivistă în șoaptă, ci și contestatară într-un mod pe care uneori l-am simțit violent. Am înțeles că era vorba de o retragere prea mare pe planul interiorității, o reticență practică sistematic și generatoare, în final, de frustrări. În fapt, aveam nevoie să mi se conteste contestările. Apoi, este nivelul profesional. Transdisciplinaritatea a devenit filosofia și metodologia mea secretă, instrumentul nu neapărat declarat, asumat verbal, prin care îmi verific aserțiunile sau îmi supraveghez, câteodată coercitiv, câteodată creativ, eliberator, argumentele. Transdisciplinaritatea a desțelenit parte bună din hățișurile tezei mele de doctorat și, în plus, m-a determinat să îmi asum nivelele care mă legitimează ca ființă ce-și dorește să trăiască în cultură.

Cel mai important poate – și nici nu știu dacă nu e un soi de terț dublu ascuns, o dată prin natura proprie, iar apoi printr-o suprapunere – este nivelul realității. Transdisciplinaritatea m-a ajutat să sper, căci ar fi prea mult și prea mândru spus *să vad*, că toate structurile cărora eu le sesizasem – chiar înaintea unor lecturi edificatoare – artificialitatea, caracterul ne-natural, cu o logică locală, frecvent chinuită, sunt mai mult decât niște articulații iluzorii ale vidului. Am rămas în continuare foarte convinsă de existența stratificată a lumii. Dar am încetat să mai simt că ea este alcătuită din nivele stricate, în vreme ce, atât prin depărtarea, cât și prin comunicarea lor, non-sensul se joacă cu oglinzi, fiind unicul mare coagulator a tot ce există. Până la urmă, oricât de construită ar fi realitatea, prin aceasta înțelegând, în termeni transdisciplinari, o smulgere, o decantare a realității din mijlocul realului, nu se poate nega o structură de inteligibilitate ce deschide subiectul către ceilalți și permite, în esență, toate aceste variate construcții.

Am învățat din transdisciplinaritate că nihilismul este la fel de autist ca și aderarea fără rezerve la o configurație semantic-ontologică a lumii (cazul totalitarismelor, de exemplu sau, mai aproape, a reificărilor ființei într-un statut social clar definit). Că miza lumii nu se află nici de partea sensului luminos, nici de partea non-sensului, ci *între* cele două. Într-un al treilea plan, care le cuprinde și le excede, deopotrivă. Înainte, aveam senzația de lume-carte de joc, fragilă și

inautentică, precum și dorința de a sufla tare, asupra sa. Acum am adesea aceeași senzație. Doar că mă emoționează teribil această vulnerabilitate a ființei oscilând între stereotip și destrămare, așa cum mă emoționează efortul transdisciplinarității de a-i oferi protecție. La fel cum mă emoționează și imaginea domnului profesor, într-o sală de curs, luptându-se, răbdător dar sigur, cu demonii noștri, ridicând din mintea noastră, cu strategii numai de dumnealui cunoscute, ancorele ruginite ce ne împotmoleau în tot soiul de nisipuri.